

Biuletyn Z.W. PTTK w Łodzi

Rok XXIX Lipiec-sierpień 1984 Nr IV/292/84

„Dwa koniki” — rzeźba Anny Dębskiej w Parku Reymonta

fot. Bohdan Bazyliński

POMNIK JULIANA MARCHLEWSKIEGO

Inicjatorem budowy pomnika Juliana Marchlewskiego był Przewodniczący Rady Państwa, Aleksander Zawadzki, w 1959 r. Propozycja została chętnie przyjęta przez środowisko włókiennicze, którego zjazd w 1960 r. podjął uchwałę popierającą realizację tego projektu. Wmurowanie aktu erekcyjnego włączono w obchody uroczystego nadania Łodzi Orderu Budowniczego Polski Ludowej 15 X 1960 r. Przybyły na uroczystość Aleksander Zawadzki objął honorowy protektorat nad budową, natomiast wieloletni dyrektor ZPB im. Juliana Marchlewskiego - Stefan Nowak - został przewodniczącym społecznego Komitetu Budowy Pomnika. Na rozpisany ogólnopolski konkurs na projekt monumentu zgłoszono 52 projekty. Wybrany został do realizacji projekt Elwiry i Jerzego Mazurczyków, będący rzadko spotykaną, interesującą kompozycją figuralną, przybliżającą swoim realizmem postać Marchlewskiego.

Na cokół wysokości 2,27 m użyto granitu z kamieniołomu w Strzegomiu. Granitowy cokół z podstawą waży 240 ton. Cały pomnik na wysokość 6 m, figury wykonane są z brązu.

Na cokole widnieje napis: "Julianowi Marchlewskiemu niezłomnemu rewolucjonście miasto walki i pracy".

Odsłonięcie pomnika i przekazanie miastu odbyło się 30 kwietnia 1964 r. Obecna była m.in. córka rewolucjonisty - Zofia Marchlewska. Pomnik Juliana Marchlewskiego na Starym Mieście jest jedynym pomnikiem figuralnym w Łodzi.

A.P.

O łódzkich rzeźbach zdobiących skwery, zwłaszcza w nowych osiedlach mieszkaniowych, niewiele można napisać. Nie zawsze udaje się znaleźć dokładną datę ich ustawienia, czasem nawet autor jest nieznany. Z tego powodu będziemy zamieszczać same zdjęcia, a znalezione informacje podawać w podpisach.

Red.

Pomnik Juliana Marchlewskiego fot. Bohdan Bazyliński

„Tancerze” — rzeźba ustawiona w 1976 r. w Parku Staszica z okazji Łódzkich Spotkań Baletowych fot. Bohdan Bazyliński

Moja turystyczna droga do "Tras Miesiąca" i "Tras dla Ciebie"

Wszystko zaczęło się w 1950 roku. Był to rok w którym zacząłem uprawiać turystykę pieszą. Zanim doszedłem do "Tras Miesiąca" w obecnie do "Tras dla Ciebie", przebyłem długą drogę, składającą się z wielu etapów poznawania sekretów turystyki pieszej i krajoznawstwa. W roku tym, mój kolega w pracy Pan Tadeusz Pawłowski - obecny profesor w Uniwersytecie Łódzkim - namówił mnie na pieszą wędrówkę brzegiem morza. Pierwszym naszym krokiem było zapisanie się do Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego - na listę członków PTK, zapisywał nad Pan Teodor Ziegler w lokalu przy ulicy Ogrodowej. Warte jest wspomnienia, że nasz ekwipunek "turystyczny" przedstawiał się następująco:

- ubiór składał się z flanelowych koszul, szortów, trampek, wiatrówka z krótkim rękawem /ja/, sweter /Pan Tadeusz/; chlebaki a w nich: ręcznik, zapasowe skarpetki oraz przybory do mycia i golenia. To wszystko. Żadnych plecaków, skafandrów, butów turystycznych i temu podobnych akcesoriów turystycznych. Tak wyposażeni przeszliśmy brzegiem morza, plażami, lasami od Świnoujścia do Mrzeżyna. Bez mapy, ale z aparatem fotograficznym marki "Bal-dina" - naładowani entuzjazmem i słońcem, które tego lata świeciło wspaniale. Sypialiśmy w ówczesnych schroniskach PTK i gdzie się dało. Wspaniałe przyjęcie zgotowała nam Pani Piskorska - żona Czesława Piskorskiego, znanego autora przewodników turystycznych po Pomorzu Zachodnim - która w owym czasie była kierownikiem schroniska PTK w Dziwnowie. Za kilkudniowy pobyt z wyżywieniem zapłaciliśmy jakąś symboliczną sumę. Byliśmy pierwszymi turystami pieszymi w tym schronisku. W tym czasie były tam wczasy, a więc już wtedy...

Potem koniec z turystyką. Zacząłem naukę w liceum dla pracujących. W tym samym roku brałem udział, jako zaproszony członek PTK, w zjednoczeniu PTK i PTT, które miało miejsce w sali zakładu przemysłowego w Parku Źródlika.

W latach 1952-1954 "odkryłem" niedzielne wycieczki piesze, organizowane przez PTTK. Pierwsza wycieczka, w której brałem udział - był to 1952 lub 1953 rok - prowadziła w Lutomińska do Wodzierad.

Spotkanie uczestników miało miejsce na Placu Wolności. Prowadził tę wycieczkę pan Jakubowski /imienia nie pamiętam/ - późniejszy

asystent w Politechnice Łódzkiej, z którym miałem ćwiczenia z matematyki. W okresie studiów w Politechnice Łódzkiej /1954-1960/ sporadycznie brałem udział w niedzielnych wycieczkach. W tym czasie odnowiłem znajomość z Panem Teodorem Zieglerem. Pamiętam, prowadził wycieczkę w okolicach Wągier i Tworzyjanek. Byłem zachwycony wzniesieniami rozciągającymi się w tych okolicach. Przypominały mi Beskidy, ponieważ w tym czasie znałem już góry - Tatry poznałem w 1952 roku, a w okresie studiów w PŁ - Beskidy i Karkonosze. Wtedy Pan Teodor zaczął mnie namawiać, abym zaczął prowadzić dokumentację wycieczek w postaci pamiętnika. Wybrałem książeczkę wycieczek pieszych. Pierwszy wpis z datą 20 listopada 1960 roku z trasą Arturówek - Zgierz, podpisał Pan Włodzimierz Koncman.

Od tej pory prowadzę rejestrację wycieczek pieszych - obecnie "w akcji" jest książeczka wycieczek pieszych z kolejnym numerem 22.

Następuje okres regularnych wycieczek organizowanych przez PTTK. W tym czasie poznałem wielu przewodników turystycznych, którzy w długich rozmowach odbywanych na trasach, wprowadzali mnie w dalsze arkana pieszej turystyki i krajoznawstwa. Byli to przede wszystkim, wspomniany już Pan Teodor Ziegler oraz Panowie: Michał Druri, Wiesław Śliwiński, Henryk Bazylak, Paweł Suwalski, nieżyjący Jan Gieryng, Jan Ogrodniczak, Antoni Drewniak oraz Janusz Ptaszek, Bohdan Imbro, Włodzimierz Przybylski i Pani Elżbieta Zimowska.

Przewodnicy ci prowadzili wycieczki niedzielne w których uczestniczyłem po 1960 roku. Wycieczki te przebiegały na ogół trasami w okolicach Łodzi. Była to jedna z przyczyn "wyłamania" się w przyszłości z niedzielnych wycieczek. Ale nie uprzedzajmy wyników z tego następstw.

W pewnym okresie połączyłem bakcyła rajdów pieszych. Brałem udział w rajdach po Górach Świętokrzyskich i po Jurze Częstochowsko-Krakowskiej. Jura mnie urzekła. Zacząłem organizować "prywatne" rajdy po Jurze. Było tak, że wykorzystywałem prawie wszystkie wolne soboty, aby "skoczyć" do Jury.

Potem nastąpiło zdobywanie dużych OTP. Dużą srebrną OTP zdobywałem na trasach "Szlakami Roztocza" w 1971 roku i "Północnej Suwalszczyzny" w 1972 roku. Były to moje pierwsze "wprawki" w opisywaniu przebytych tras. Opisy tras na dużą srebrną OTP były ilustrowane zdjęciami i pierwszymi próbami sporządzania, prymityw-

nych jeszcze, mapek. Opisy te są w moim posiadaniu, po zwrocie przez Komisję Turystyki Pieszej ZG PTTK.

Dużą złotą OTP zdobywałem na opracowanych przez siebie trasach:

- "Szlak Zamków Piastowskich" od Lwówka Śląskiego do Świdnicy w 1973 roku,

- "Szlak Ziemi Lubuskiej" od Drezdenka do Łagowa Lubuskiego w 1974 roku.

Opisy przebytych tras charakteryzowały się już "wyższą szkołą jazdy" a szczególnie w sporządzaniu mapek. Wszystkie odcinki "Szlaku Zamków Piastowskich" zostały zilustrowane mapkami, które na niektórych odcinkach, gdy trasa przebiegała znakowanymi szlakami, korygowały ich przebieg w porównaniu z mapami turystycznymi. Niestety, Komisja Turystyki Pieszej ZG PTTK nie zwróciła opisów tych tras.

Nadal uczestniczyłem w niedzielnych wycieczkach organizowanych przez PTTK, ale w tym czasie połączyłem drugiego bakcyła - indywidualnych wycieczek na dalsze tereny Regionu Łódzkiego. W tym miejscu muszę się przyznać, że PTTK-owskie wycieczki zaczęły mnie nużyć jednostajnością tras. Rozmawiałem często z przewodnikami na ten temat. Dlaczego nie organizuje się częściej dalszych wycieczek w Region Łódzki? Przyznaję, że było takich kilka w omawianym okresie - np. w okolicy Sulejowa, Sieradza, Puszczy Bolimowskiej, Nieborowa, Łowicza. Opowiadano mi, że łączy się to z organizacją dojazdów i powrotów, co zwykle jest trudne do zrealizowania z większymi grupami osób. I to jest niestety prawda. Przekonałem się o tym na własnej skórze. Nasze wypady, w dalsze okolice Regionu Łódzkiego, sprawiały nam często - przy udziale małych grup, od 2 do najwyżej 4 osób - bardzo duże trudności. Szczególnie, jeżeli chodzi o powroty środkiem komunikacji naszego "wiejskiego tramwaju", jakim jest PKS.

Łączyło się to również z dużymi kosztami. O tym niabagatelnym aspekcie dalszych wycieczek, również mówili mi przewodnicy. Zabieranie "na łebka" czy "podróże" taksówkami, do miejscowości z których można dojechać do Łodzi pociągiem, było na turystycznym porządku dziennym. Nie zapomnę niektórych powrotów. Kto nas nie woził, nawet księża, którzy jednak pieniędzy nie brali. Ale poznawało się turystyczne tereny, zabytki kultury sakralnej i świeckiej, rezerваты i pomniki przyrody oraz różne ciekawe miejscowości.

W tym czasie wystąpiły dalsze trudności - brak map turystycznych. Znaleźli się jednak przewodnicy i działacze turystyczni, którzy poratowali w potrzebie. Byli to Panowie: Teodor Ziegler, Zdzisław Banaszczyk, Paweł Suwałski, Michał Druri, Jacek Ciesielski i Janusz Ptaszek. Był to również najważniejszy okres mojej edukacji turystyczno-krajoznawczej w którym połączyłem następnego bakcyła - opisywania przebytych tras.

Zacząło się to, oprócz wyżej wymienionych przypadków, od artykułu Harcmistrza Mieczysława Kozaka, zamieszczonego w "Głosie Robotniczym" z dnia 2 IX 1971 r. p.t. "Spadkobiercy Promienistych". Z artykułu tego dowiedziałem się o "Harcerskim Szlaku Wolnościowym" wytyczonym w 1961 roku przez harcerki z 67 ŁDH, który jest domniemaną /brak danych literaturowych/ trasą oddziału GL "Promieniści", którzy po dokonaniu kilku udanych akcji w Łodzi, Srebrnej i Klęku, przedzierali się przez granicę do Generalnej Guberni. Szlak turystyczny oznakowany kolorem białym na czerwonym tle, bierze swój początek na skraju Lasu Łagiewnickiego i wsi Moskule Nowe a kończy się przy leśniczówce "Polesie" w Lesie Psarskim. "Odkrywanie" tego zapomnianego szlaku, kosztowało mnie odbycie kilkunastu wycieczek w okolicy Dobrej, Strykowa, Głowna i Psar na przełomie lat 1971-72. W owym czasie można było spotkać, szczególnie w lasach, bardzo dobrze zachowane znaki. Opis szlaku z mapką zaniósłem do redakcji "Biuletynu PTTK". Przyjął mnie Pan Andrzej Robak - redaktor odpowiedzialny, który po zapoznaniu się z opisem orzekł, że trasa nie nadaje się do druku, ponieważ na trasie nie ma miejscowości z zabytkami. Niezrażony, po jakimś czasie przyniosłem do redakcji opis trasy p.t. "Na Borową Górę", która została wydrukowana w II numerze z 1973 roku "Biuletynu PTTK". To był mój debiut, który zaowocował dalszymi opisami tras.

Na marginesie - uważam, że "Harcerski Szlak Wolnościowy" powinien być odnowiony ze względów turystycznych i historycznych. Dzisiaj można jeszcze spotkać pozostałości znaków. Na pewno istnieje jakaś dokumentacja szlaku, na pewno są osoby, które wiedzą więcej niż ja o tym szlaku. Apeluje o zainteresowanie się przebiegiem tego szlaku. Mam opis z mapką, ale nie jestem stuprocentowo pewny o rzeczywistym jego przebiegu, ponieważ na niektórych odcinkach znaki były zupełnie zniszczone. Wkrótce zacząłem penetrować Szlak Jury Wieluńskiej - w wyniku tego powstał pierwszy w literaturze turystycznej opis tego szlaku opublikowany w "Biuletynie PTTK". Dzisiaj opis ten jest

nieaktualny z powodu dużych zmian na niektórych odcinkach. Sekretarzem redakcji "Biuletynu PTTK" został Pan Jacek Ciesielski, który zaczął mnie namawiać, abym spróbował opisywać nie znakowane piesze trasy Regionu Łódzkiego. Plonem wycieczek po Regionie Łódzkim, było opracowanie 40 tras pieszych /do dzisiaj/, które oprócz marsztruty przejścia, zawierają opisy wiadomości z zakresu krajoznawstwa terenu /zabytki kultury świeckiej i sakralnej, zabytki przyrody i informacje turystyczne/.

W międzyczasie zafascynowany Jurą Częstochowsko-Krakowską, opisałem Szlak Warowni Jurajskiej, który prawie cały /z podziałem na odcinki/ został wydrukowany w IMT "Światowid". Był to również pierwszy opis tego szlaku w literaturze turystycznej. Obecnie nieaktualny z powodu dużych zmian dokonanych na trasie tego szlaku.

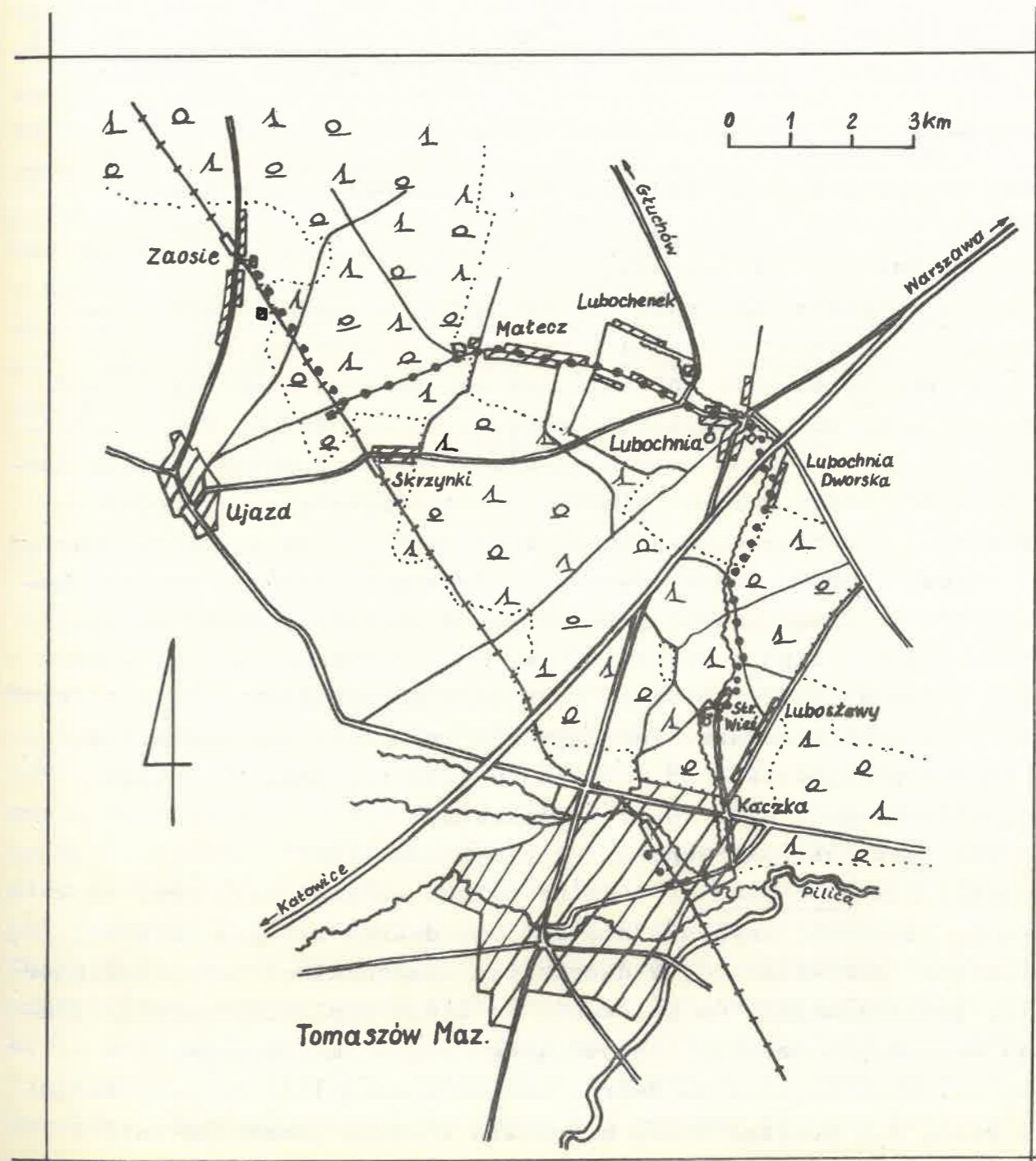
Taka była moja turystyczna droga do "opisywacza" pieszych tras turystycznych Regionu Łódzkiego.

Zbigniew Parafianowicz

Trasa dla Ciebie

Z Zaosia przez Lubochnię do Tomaszowa Maz.

Trasa prowadzi przez lasy nadleśnictwa Lubochnia. Przebieg trasy wynoszącej około 20 km jest następujący: Zaosie, PKP - Małecz - Lubochnia, PKS - Lubochnia Dworska - Kaczka /dzielnica Tomaszowa Maz./ - Tomaszów Maz. PKP, PKS. Od stacji PKP Zaosie, na linii Koluszki - Tomaszów Maz., przechodzimy przez tory i kierujemy się w kierunku południowym, idąc drogą prowadzącą wzdłuż torów. Droga ta prowadzi dalej skrajem lasu. Dochodzimy do miejsca, w którym po prawej rozciąga się głęboki parów, a po chwili do poprzecznej drogi. Droga ta jest starą drogą zwaną "Ujezdzką" prowadzącą w prawo do Ujazdu. Skracamy w lewo na tę drogę, która prowadzi przez piękny las. Dochodzimy do kapliczki położonej na wzgórzu po prawej i pierwszych zabudowań wsi Małecz.

Małecz

Tu spędził ostatnie lata życia Andrzej Frycz Modrzewski /"O poprawie Rzeczypospolitej"/. W XVI w. znajdował się tutaj kościół i cmentarz, na którym po zgodnie w Wolborzu prawdopodobnie pochowano A. F. Modrzewskiego. Poszukiwania jego grobu nie dały wyników.

W parku podworskim znajdują się piękne okazy drzew. Przy drodze do Skrzynek figura Św. Franciszka ze studnią. Przed szkołą tablica z napisem: "W czasie najazdu hitlerowskiego w 1939-44 zginęli od kul niemieckich i w obozach koncentracyjnych mieszkańcy Małcza. 9 V 1952 r." - następuje 14 nazwisk.

Dalszy odcinek trasy prowadzi przez wieś, następnie przez krótki odcinek szosy i znajdujemy się wśród zabudowań wsi Lubochnia.

Lubochnia

Wieś położona na wielkiej polanie, otoczonej wokół lasami zwanymi dawniej Puszcza Lubocheńską. Wg tradycji Lubochnię założył Bolesław Krzywousty.

W nowym kościele zachowały się fragmenty z poprzedniego drewnianego: murowana zakrystia i skarbczyk z przełomu XVI i XVII w. W zewnętrznej ścianie kościoła dwa renesansowe nagrobki z rzeźbionymi leżącymi postaciami rycerzy z połowy XVI w. Prawdopodobnie pochodzą one z dawnego kościoła w Małczu i przedstawiają dawnych właścicieli Małcza: pierwsza postać przedstawia brodatego rycerza w średniowiecznej zbroi z mieczem u boku - jest to Maciej Koryciński, herbu Topór, dworzanin Zygmunta Starego, zmarły około 1538 r.; druga postać przedstawia młodzieńca, syna Macieja. Obok kościoła lipa w obwodzie 4 m. Na narożniku ulic, obok kościoła, znajduje się cmentarz żołnierzy niemieckich z 1914-15 r. Na miejscowym cmentarzu znajduje się grób Karoliny Augusty z Siegmundów Bogusławskiej, zmarłej w 1867 r., żony Wojciecha Bogusławskiego - ojca teatru polskiego.

We wsi jest gospoda "Jagusia" i przystanek PKS.

W pobliskim Lubochniku, 1 km na północ od Lubochni, przy drodze do Głuchowa, znajduje się stylowy dworek z 1 poł. XIX w., siedziba nadleśnictwa. W dworku tym zamieszkiwał car Aleksander III, przyjeżdżający na polowanie do lasów spalskich podczas zjazdu zaborczych cesarzy, odbywającego się w Skierniewicach w 1884 r. Obok wejścia do dworku kamień z datą 1884 r. Przy budynku rosną dwa potężne stare modrzewie w wieku ponad 100 lat.

Z Lubochni idziemy, w tym samym kierunku, ulicą prowadzącą koło "Klubu Rolnika". Ulica przechodzi w polną drogę, skręca w prawo potem w lewo, doprowadzając do szosy Warszawa-Katowice. Po przecięciu szosy podążamy wyraźną ścieżką przez łąkę do mostku na rzeczce. Po przekroczeniu mostka, idziemy dalej ścieżką prowadzącą wzdłuż rowu do drogi, wzdłuż której leży wieś Lubochnia Dworska. Dalszy odcinek trasy prowadzi przez wieś do jej końca i lasu. Droga prowadząca skrajem lasu dochodzimy do mostku na rzeczce. Przed mostkiem skręcamy w lewo i idziemy dalej, wzdłuż rzeczki jej lewym wysokim brzegiem, do drogi prowadzącej początkowo równoległe do biegu rzeczki. Droga tą idziemy przez las. Na tej drodze spotykamy kawałek asfaltu. Tutaj skręcamy w prawo na drogę, która doprowadza do betonowych urządzeń przepływowych i łąki. Skręcamy w lewo na ścieżkę biegnącą skrajem lasu i łąki. Po drugiej stronie łąki płynie rzeczka. Widoczne są nadrzeczne wydmy. Ścieżka przechodzi w drogę prowadzącą przez las do wsi Stara Wieś /obecnie Luboszewy/; pięknie położonej na wzniesieniu nad rzeczką. Przez wieś dochodzimy do leśniczówki "Luboszewy" - budynek z czerwonej cegły z datą 1894. Droga koło leśniczówki, obok przydrożnej figury stojącej na wzniesieniu, dochodzimy do asfaltowej drogi, która doprowadza do Kaczki - dzielnicy Tomaszowa Maz.

Zbigniew Parafianowicz

Nazwy łódzkich ulic

Nazwy ulic są odbiciem historii miasta, jego tradycji, a także są wyrazem pamięci współcześnie żyjących o tych, którzy tę historię tworzyli, wpływali na taki właśnie kształt miasta, często poświęcali mu całe swoje życie. Czytając na tabliczce nazwę ulicy zastanawiamy się nad jej treścią. Nie zawsze możemy ją zrozumieć i wtedy dziwimy się, że zamiast ulicy Trudnej, Zamulonej czy Tlenowej nie ma ulicy Hilarego Majewskiego, Franciszka Chełmińskiego czy Gustawa Landau-Gutentegera, wybitnych łódzkich architektów, którzy przez kilkadziesiąt lat tworzyli obiekty, które dziś podziwiamy i pokazujemy wszystkim odwiedzającym Łódź. Wiele nazw jest starych, związanych z tradycjami, zwyczajami, obrzędami dawnego miasta. Na pewno nie powinno się ich zmieniać,

ale jest wiele takich, które można zastąpić naprawdę treściwszymi. Nie bardzo wierzę, by w rzece Karolewce przepływającej niedaleko ul. Sumowej wyłowiono takiego suma, by to wydarzenie trzeba było utrwalić na zawsze aż nazwą ulicy. A sądzę, że o nazwę ryby tu chodzi, ponieważ w pobliżu znajduje się ulica Sieciowa. Mamy w Łodzi ulice: Socjalną, Finansową, Świecką, Świetną, Wojewódzką, Powiatową, Rejonową a nawet Panoramiczną i Zamorską, chociaż do morza jest stąd dosyć daleko. Nie ma natomiast ulic oznaczonych nazwiskami działaczy Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego bardzo zasłużonych dla miasta czy pisarzy piszących o Łodzi np. Edmunda Jarzyńskiego. W nazewnictwie łódzkich ulic wśród wielu nazwisk zasłużonych Polaków zbyt mało jest związanych z naszym miastem. Zabrakło np. ulicy Fryderyka Sellina, wielkiego miłośnika teatru, dzięki któremu w 1901 r. stanął przy ulicy Konstantynowskiej Teatr Wielki tylko o 50 miejsc mniejszy od obecnego. A przecież utrwalenie zasług dla miasta jego wybitnych mieszkańców o nazewnictwie ulic jest nauką historii miasta dla młodzieży i tych, którzy się nad nazwami zastanawiają.

W jaki sposób nadawane są obecnie nazwy łódzkim ulicom? Całe miasto podzielone jest na 12 rejonów, z których każdy ma określoną tematykę, z którą związana powinna być nazwa ulicy. Podział kształtuje się mniej więcej następująco:

- 1/ Teofilów - nazwy z dziedziny rolnictwa,
- 2/ Radogoszcz - nazwy drzew, krzewów, kwiatów,
- 3/ Łagiewniki, Arturówek - nazwy z dziedziny zoologii,
- 4/ Złotno - nazwy z dziedziny wojskowości,
- 5/ Koziny, Żubardź, Doły - nazwy z dziedziny włókiennictwa, rzemiosła i usług,
- 6/ Sikawa, część Widzewa - nazwy związane z górami i turystyką,
- 7/ Retkinia, Karolew - nazwy z dziedziny sportu,
- 8/ Śródmieście /rozszerzone/ - nazwy pochodzące od nazwisk bohaterów narodowych, działaczy społecznych,
- 9/ Dąbrowa, część Rokicia, Chojny - nazwy pochodzące od nazwisk pisarzy, poetów, tytułów ich dzieł oraz bohaterów utworów literackich,
- 10/ Widzew Wschód, Augustów, Olechów - nazwy z dziedziny kolejnictwa,
- 11/ Chocianowice, część Rokicia, Lublinek - nazwy związane z geografiami,
- 12/ Chojny Stare, Józefów, Komorniki - nazwy z różnych nie wymienionych dziedzin.

W każdym rejonie oczywiście nazwy ulic mogą pochodzić od nazwisk ludzi zasłużonych w danej dziedzinie. Wnioski o nadanie nazwy ulicy z odpowiednim uzasadnieniem mogą składać osoby prywatne, instytucje i organizacje. Sięga się do nich wtedy, kiedy potrzebna jest nazwa dla nowej ulicy. Ponieważ w niektórych rejonach nowe ulice powstają bardzo rzadko, głównie tam, gdzie nie buduje się nowych osiedli, wnioski czekają bardzo długo, a jeżeli wniosków związanych z daną tematyką jest więcej mogą się one niestety nie doczekać na swoją kolejność.

Wydaje mi się, że nazwy łódzkich ulic powinny być mocniej związane z naszym miastem i jego zasłużonymi mieszkańcami. Z pewnością nazwisk zasłużonych łódzian niewiele znajdziemy w oznakowaniach ulic innych miast, bo każde z nich powinno się szczylić tymi, którzy dla niego pracowali.

Anna Pilarska

ĆWIKLIŃSKA MIECZYSLAWA - /1880-1972/ wybitna aktorka teatralna i filmowa ze znanej rodziny aktorskiej Trapszów. Grała około 100 ról zarówno w operetkach, farsach, komediach salonowych, jak również w sztukach psychologicznych oraz w 40 filmach. Najwybitniejsze role stworzyła w sztukach A. Fredry, G. Zapolskiej, W. Perzyńskiego, O. Wilde'a, E. Seribe'a. Ze sceną pożegnała się świetną rolą Babki w sztuce "Drzewa umierają stojąc" A. Casony. Stworzyła własny styl gry komediowej łączący finezyjny dialog, brawurowy humor i wdzięk kobiety.

D.

DANISŁOWSKI GUSTAW /1872-1927/ - pseudonim "Władysław Orwid", powieściopisarz, poeta, nowelista, publicysta. Od 1895 r. w PPS. W l. 1904-6 prowadził działalność w Nałęczowie razem ze S. Żeromskim, następnie redagował pismo "Życie" we Lwowie. Od 1910 r. należał do Związku Walki Czynnej, od 1914 r. w Legionach Piłsudskiego. Zaliczany jest do tzw. szkoły Żeromskiego. Należy do najlepszych twórców postaci dziecięcych w literaturze polskiej. Napisał m.in. "Poezje", poemat "Na wyspie", zbiory nowel "Nego", "Dwa głosy", "W miłości i boju", "Nad urwiskiem", powieści "Z minionych dni", "Jaskółka", "Maria Magdalena", "Tętent" oraz życiorysy S. Okrzei, J. Mireckiego /Montwiłła/, H. Barona.

DĄBROWSKI JAN HENRYK /1755-1818/ - generał, twórca Legionów Polskich we Włoszech. Wsławił się w obronie Warszawy w 1794 r. za co uzyskał stopień generała. 9 I 1797 r. podpisał w Mediolanie układ powołujący Legiony Polskie - dbał o doksztalcanie się oficerów, wprowadził naukę czytania i pisanie dla szeregowców. W 1806 r. razem z J. Wybickim podpisał odezwę wzywającą Polaków do powstania i przystąpił do organizowania wojska. Uczestniczył również w powoływaniu armii Księstwa Warszawskiego i w ofensywie na Galicję. W l. 1809-12 stał na czele poznańsko-bydgoskiego okręgu wojskowego. W 1812 r. na czele XVII dywizji walczył pod Berezyną oraz pod Lipskiem. Pieśń poświęcona jemu "Mazurek Dąbrowskiego" stała się hymnem Polski. W Królestwie Polskim piastował godność senatora - wojewody. Pod koniec życia zbierał broń, mapy i papiery historyczne, które zgodnie z jego wolą przekazano Towarzystwu Nauk w Warszawie.

DĄBROWSKI JAROSŁAW /1836-71/ - pseudonim "Łokietek", generał, działacz rewolucyjno-demokratyczny, bohater Komuny Paryskiej, uczestnik spisku wojskowego w Petersburgu, następnie w Warszawie. Przywódca lewicy "czerwonych", członek Centralnego Komitetu Narodowego, naczelnik miasta Warszawy /w 1862 aresztowany, zbiegł/, w 1871 r. naczelny wódz sił zbrojnych Komuny Paryskiej, zginął na barykadzie.

DECZYŃSKI KAZIMIERZ /1800-38/ - nauczyciel wiejski, obrońca chłopów w Królestwie Polskim. Jako nauczyciel szkoły parafialnej od 1818 r. walczył z wyzyskiem chłopów przez miejscowego dzierżawcę. Gdy przedstawił zebrane przez siebie materiały wykazujące nadużycia dzierżawcy min. K. Lubeckiemu został pozbawiony posady i bezprawnie wcielony do wojska. Brał udział w powstaniu listopadowym, dosłużył się stopnia podporucznika. Po upadku powstania emigrował do Francji. Napisał tam pamiętnik "Opis życia wieśniaka polskiego", ukazując w nim niedolę chłopów m.in. i w służbie wojskowej. Na podstawie tego pamiętnika Leon Kruczkowski napisał powieść "Kordian i cham".

DEKIERT JAN /1738-90/ - prezydent Starej Warszawy, obrońca sprawy miejskiej w okresie Sejmu Czteroletniego. Zamożny kupiec warszawski pełniący funkcje publiczne takie jak: ławnika czy starszego konfraterni kupieckiej. W październiku 1788 r. magistrat wyznaczył go do delegacji czuwającej nad interesami Warszawy,

23. II 1789 r. wybrany został prezydentem Starej Warszawy. Walczył o odzyskanie utraconych przywilejów miast i polepszenie położenia mieszczan. Zwołał przy poparciu H. Kołłątaja i Małachowskiego zjazd 294 delegatów ze 141 miast, na którym został zredagowany memoriał zawierający postulaty mieszczan. 2 XII 1789 r. przewodniczył "Czarnej procesji" i złożył memoriał królowi i dygnitarzom sejmowym.

DEMBIŃSKI HENRYK /1791-1864/ - generał, zastępca naczelnego wodza w powstaniu listopadowym. Jako oficer napoleoński uczestniczył w kampaniach 1809, 1812 i 1813 r., brał udział w bitwach pod Smoleńskiem i Lipskiem, Poseł na Sejm w 1825 r. Odznaczył się w bitwach pod Dędem Wielkim, Kuflewem i Ostrołką. Był gubernatorem stolicy oraz zastępcą naczelnego wodza sił zbrojnych. Związany z obozem konserwatywnym, zacięty wróg Towarzystwa Patriotycznego. Dążył do objęcia władzy dyktatorskiej. Stronnik Czartoryskiego. Dowodził wojskami węgierskimi w p.n. Węgrzech podczas rewolucji 1848/49. Po klęsce armii węgierskiej pod Temeszwarem, gdzie walczył pod rozkazami J. Bema, wyjechał do Turcji od 1851 r. przebywał we Francji. Napisał "Pamiętniki o powstaniu w Polsce 1830-31".

DEMBOWSKI EDWARD /1822-46/ - filozof, krytyk literacki, publicysta, działacz społeczny i polityczny. Należał do reprezentantów polskiej myśli rewolucyjno-demokratycznej, jeden z najbardziej radykalnych przywódców powstania 1846 r. w Krakowie. Jeden z założycieli "Przeglądu Naukowego w W-wie, do którego pisał artykuły. Członek Związku Narodu Polskiego, przygotowywał rewolucję ludową z P. Ściegiennym. Zagrożony aresztowaniem wyjechał do Poznania, gdzie działał w rewolucyjnym Komitecie Centralnym i wydał zdecydowaną walkę liberalizmowi w ruchu niepodległościowym w Wielkopolsce. Następnie rozwijał energiczną akcję na rzecz rewolucji agrarnej, zakładał komitety rewolucyjne w Tarnowie i Lwowie. W 1846 r. po wybuchu powstania piórem i czynem zwalczał próby zahamowania rewolucji. Zginął od kuli austriackiej, idąc na czele demonstracji. Jako krytyk literacki formułował program literatury walczącej o społeczne prawa ludu. Przedstawił dzieje literatury polskiej do czasów mu współczesnych w "Piśmiennictwie polskim w zarysie".

JAN DEBOWSKI /1770-1823/ - działacz polityczny, generał, sekretarz Ignacego Potockiego, współpracownik Kuźnicy Koliątajowskiej, uczestnik powstania kościuszkowskiego, oficer Legionów Polskich we Włoszech, adiutant H. Dąbrowskiego. Uczestnik kampanii 1808-10 w Hiszpanii i 1812 r. kampanii moskiewskiej w 1811 r., awansował do stopnia generała brygady /w 1814 r. wycofał się z życia publicznego/.

DEOTYMA - ŁUSZCZEWSKA JADWIGA /1834-1908/ - poetka, powieściopisarka, improwizatorka. Debiutowała w salonie literackim rodziców należącym do bardziej znanych w Warszawie, który prowadziła później sama. Autorka popularnej powieści dla młodzieży pt. "Panienska z okienka" oraz "Improwizacji i poezji" a także cyklu poezji "Polska w pieśni".

DLUGOSZ JAN /1415-80/ - najwybitniejszy historyk polski XV wieku. Jako kanonik krakowski przyczynił się do odbudowy kościołów, ich wyposażenia oraz fundacji kilku burs akademickich. Był sekretarzem biskupa krakowskiego Z. Oleśnickiego, następnie kanclerzem. W czasie wojny trzynastoletniej zasłużył się na polu dyplomatycznym, silnie podkreślając prawa Polski do ziem nadbałtyckich. Brał udział w poselstwach na Węgry i do Czech. Był wychowawcą synów Kazimierza Jagiellończyka. Spisał dzieje Polski w 12 księgach od czasów bajecznych do r. 1480 opierając się na materiałach źródłowych. W swym dziele starał się ukazać związki przyczynowe pomiędzy poszczególnymi faktami, wypowiadając jednocześnie własny sąd w duchu religijno-patriotycznym.

DOROSZEWSKI WITOLD /1899-1976/ - językoznawca. Stopień doktora uzyskał w 1923 r. na Uniwersytecie Warszawskim. Kierował Katedrą Języka Polskiego od 1929 r. na Uniwersytecie Warszawskim, Zakładem Językoznawstwa PAN w W-wie od 1954 r. Doktor honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu w Berlinie. Zajmował się badaniem języka polskiego, jego słowotwórstwa, fonetyki, historii, dialektów, słownictwa, semantyki. Był popularyzatorem poprawności i kultury języka, m.in. poprzez Rozgłośnie Polskiego Radia prowadząc "Radiowy Poradnik Językowy" oraz w czasopiśmie "Poradnik Językowy". Napisał m.in. "Myśli i uwagi o języku polskim", "Kryteria poprawności językowej", "Rozmowy o języku" oraz kilkaset prac z językoznawstwa. Pod jego naczelną redakcją wydawany był od 1958 r. 11-tomowy "Słownik języka polskiego".

DOSTOJEWSKI FIODOR /1821-81/ - pisarz rosyjski, wybitny przedstawiciel wielkiego realizmu powieści XIX-wiecznej; mistrz analizy psychologicznej. Jego twórczość odznacza się namiętną pasją poznania człowieka oraz wielkim współczuciem dla ludzi skrzywdzonych, poniżonych. Najbardziej znane dzieła to: "Biedni ludzie", "Wspomnienia z domu umarłych", "Skrzywdzeni i poniżeni", "Zbrodnia i kara", "Młodzik", "Biesy", "Bracia Karamazow", "Idiota".

DRZYMAŁA MICHAŁ / 1856-1937/ - małorolny chłop wielkopolski. Po odmowie zezwolenia władz pruskich na budowę domu nabył użyty wóz pocyrkowy, ustawił na swej parceli w Podgradowicach k. Rakoniewic i zamieszkał w nim. Komisarz obwodowy potraktował to jako obejście ustawy i wóz przeniesiono poza parcelę. Opór Drzymały rozgłosiła prasa poznańska i pomorska jesienią 1907 r. a stowarzyszenie "Straż" zorganizowało składkę na zakup nowego wozu. Nowy wóz Drzymały był swoistym wzorowym domkiem ruchomym. Po miesiącu użytkowania komisarz nakazał usunięcie wozu. Gdy Drzymała odmówił, ukarano go grzywną 60 marek, której nie zapłacił i odsiedział 7 dni w areszcie. Wszelkie odwołania były bezskuteczne. Drzymała sprzedał parcelę w Podgradowicach, a nabył w pobliskim Cegielsku 1,5 ha ziemi wraz z małym starym domkiem. "Wóz Drzymały" stał się symbolem walki chłopów polskich z polityką germanizacyjną. Podgradowice w 1939 r. przemianowano na Drzymałowo.

DUBOIS STANISŁAW /1901-42/ - działacz ruchu robotniczego. Od 1918 r. w PPS, sekretarz redakcji "Robotnika" do 1939 r. W l. 1919-21 uczestnik powstań śląskich. Czołowy działacz Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej oraz organizacji młodzieżowych. W l. 1928-30 był najmłodszym wybranym posłem do Sejmu. Aktywny działacz Centrolewu, wysuwał postulat stworzenia rządu socjalistycznego. Aresztowany pod koniec 1930 r. sądony był w procesie brzeskim i do 1934 r. przebywał w więzieniu. Następnie był jednym z czołowych rzeczników jednolitego frontu PPS i KPP, antyfaszystowskiego frontu ludowego, opowiadał się za współdziałaniem organizacji młodzieżowych. Należał do autorów Deklaracji Praw Młodego Pokolenia i redaktorów "Dziennika Popularnego". W czasie okupacji był jednym z wydawców "Barykady Wolności". Został aresztowany w 1940 r. przez gestapo i osadzony na Pawiaku, następnie wywieziony do Oświęcimia, gdzie był pierwszym kierownikiem tajnej organizacji. Rozstrzelany przez hitlerowców.

DWERNICKI JÓZEF /1779-1857/ - generał. Uczestnik kampanii napoleońskich w l. 1812-14. W armii Królestwa Polskiego dosłużył się stopnia generała brygady. Autor wielu regulaminów kawaleryjskich. W okresie powstania listopadowego zorganizował dwa szwadrony w pułkach jazdy, stoczył zwycięską bitwę pod Stoczkiem, dowodził wyprawą na Wołyń, zajął Lublin, po przekroczeniu Bugu wznicił powstanie na Wołyniu. Wyprawa jednak zakończyła się klęską mimo zwycięskiej bitwy pod Boremlem. Dwernicki emigrował do Francji, gdzie był prezesem Komitetu Narodowego Emigracji Polskiej, przeciwstawiał się polityce Czartoryskiego. Należał do twórców emigracyjnej organizacji Konfederacji Narodu Polskiego. Po ogłoszeniu aktu konfederacji wysiedlony przez rząd francuski przeniósł się do Anglii, a w r. 1848 powrócił do Galicji. Napisał "Pamiętnik".

DYGASIŃSKI ADOLF /1839-1902/ - powieściopisarz, publicysta, pedagog, wydawca, czołowy przedstawiciel naturalizmu. Brał udział w powstaniu styczniowym. Pisał do czasopism "Niwa", "Nowiny", "Przegląd Tygodniowy", "Przegląd Pedagogiczny". Uczył na pensjach Czarnockiej, Raczyńskiej, Krzywobłockiej i w szkole H. Bienniego. Licznymi artykułami przyczynił się do ugruntowania metodycznego wychowania przedszkolnego. Był inicjatorem wydawania miesięcznika etnograficznego "Wisła". Jego twórczość literacka obejmuje współczesne problemy społeczne zarówno środowiska wiejskiego jak wielkomiejskiego. Wiele miejsca zajmuje w niej przyroda i życie zwierząt. Jego wspaniałe opisy z życia ptaków i zwierząt, ukazanie bogactwa flory polskiej stawiają go w rzędzie wybitnych biologów. Napisał 21 powieści i 131 nowel.

DZIAŁEK STANISŁAW /1908-45/ - pseudonim "Stach", działacz łódzkiego ruchu robotniczego. Pracował w różnych fabrykach włókienniczych, będąc jednocześnie czołowym działaczem młodzieżowych organizacji komunistycznych. Pełnił funkcję sekretarza Komitetu Okręgowego Komunistycznego ZMP w Łodzi. Mimo, iż ukończył zaledwie szkołę powszechną wykazał się dużą kulturą osobistą, posiadał umiejętność nawiązywania kontaktów z ludźmi i zyskiwania sobie ludzkiej przyjaźni. Jako samouk zajmował się ekonomią i socjologią oraz historią i literaturą polską. Był inicjatorem świątecznych i niedzielnych wycieczek dla dorosłych i młodzieży. Za organizowanie i udział w strajkach kilkakrotnie aresztowany.

DZIERŻYŃSKI FELIKS /1877-1926/ - działacz polskiego i rosyjskiego ruchu robotniczego, jeden z głównych inicjatorów utworzenia SDKPiL w 1900 r., następnie jako czołowy przywódca. Prześladowany przez władze carskie, sześciokrotnie aresztowany, dwa razy zesłany na Sybir, łącznie 11 lat przebywał w więzieniach, na katordze i zesłaniu. W l. 1905-7 z ramienia SDKPiL kierował akcją rewolucyjną w Królestwie, głównie w Warszawie i Łodzi. Prowadził również działalność agitacyjną wśród chłopów. Aresztowany i osadzony w Cytadeli Warszawskiej napisał tam w 1908 r. swój "Pamiętnik więźnia". Podczas Rewolucji Październikowej w Rosji należał do głównych organizatorów i przywódców powstania zbrojnego w Piotrogradzie. Po zwycięstwie rewolucji należał do czołowych działaczy nowo powstałego państwa radzieckiego, zajmując kierownicze stanowiska w aparacie państwowym. Odegrał dużą rolę w organizowaniu gospodarki radzieckiej, dążył do rozbudowy przemysłu ciężkiego, zwłaszcza hutnictwa i przemysłu maszynowego. W okresie wojny polsko-radzieckiej w 1920 r. był członkiem powstałego w Białymstoku Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski.

E

EJSMOND JULIAN /1892-1930/ - poeta, bajkopisarz, tłumacz, autor prac o tematyce łowieckiej. Autor zbiorów bajek i wierszy: "Bajki i prawdy", "Miłość wieczna", "Bajki", "W słońcu", "Stół i nożyce"; wspomnień myśliwskich: "W puszczy", "Żywoty drzew", "Moje przygody łowieckie" i in. utworów dla dzieci: "Baśń o ziemnych ludkach", "W zbożu", "Patrząc na moich synków". Tłumaczył Owidiusza, Petroniusza, Swetoniusza, łacińskie utwory J. Kochanowskiego. Wydał "Antologię bajki polskiej". Był redaktorem "Przeglądu Myśliwskiego" i "Łowca polskiego" oraz współautorem "Prawa łowieckiego".

ELSNER JÓZEF /1769-1854/ - kompozytor, pedagog, organizator życia muzycznego. W 1818 r. powierzono mu stanowisko rektora Szkoły Głównej Muzyki, zmienionej w dwa lata później na Konserwatorium Muzyczne. Od września 1826 r. do lipca 1829 r. uczył nauki harmonii i kontrapunktu Fryderyka Chopina, którego zdolności oceniał bardzo wysoko. W katalogach szkoły przy nazwisku Fryderyka zapisał dwa razy adnotację "szczególna zdolność", a po ukończeniu Konserwatorium przez Chopina - "geniusz muzyczny".

W bogatym dorobku kompozytorskim Elsnera mieszczą się: trzy symfonie, czternaście mszy, psalmy, hymny, itp. ogółem przeszło sto dzieł religijnych. W zakresie muzyki kameralnej skomponował siedem kwartetów smyczkowych, jeden fortepianowy, sonaty na skrzypce i wiolonczelę, pieśni, a także partytury operowe. Pisał również rozprawy o muzyce.

F

FELIŃSKI ALOJZY /1771-1820/ - poeta, dramaturg. W 1789 r. podczas Sejmu Wielkiego w Warszawie ogłaszał wiersze i broszury polityczne o akcentach radykalnych. Był jednym z sekretarzy Kościuszki. Od 1809 r. członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk, od 1819 r. był dyrektorem i profesorem literatury polskiej w Liceum Krzemienieckim. Najwybitniejsze jego dzieło to "Barbara Radziwiłłówna". Napisał dwie tragedie "Virginia" i "Radomist i Zenobia", listy poetyckie m.in. "Do Stanisława Trembeckiego" i "Do Tadeusza Czackiego"; wiersze - m.in. "Pochwała Kościuszki" i "Hymn na rocznicę ogłoszenia Królestwa Polskiego" - który stał się z pewnymi zmianami w tekście jedną z najbardziej popularnych pieśni patriotycznych - Boże, coś Polskę.../muzyka J. Kaszewskiego/.

FELSZTYŃSKI SEBASTIAN /ok. 1490-ok.1544/ - z Felsztyna /Małopolska/, kompozytor i świetny teoretyk muzyki w pierwszej połowie XVI w. Bakałarz Akademii Krakowskiej wyświęcony na księdza, nie przyjął stanowiska prepozyta w Sanoku, by poświęcić się nauce. Napisał hymny kościelne /1522/. Niektóre kompozycje zachowały się w rękopisie w księgach głosowych rorantystów /Archiwum akt w Krakowie/. Traktaty teoretyczne o śpiewie gregoriańskim "Opusculum musicae compilatum" i muzyce wielogłosowej czyli mensuralnej "Opusculum musicae mensuralis" wydane w Krakowie w drukarni Unglera i Wietora.

FINDER PAWEŁ /1904-1944/ - pseudonimy :Paul Reynot, Ryszard Mrowiec, Paweł - działacz polskiego ruchu robotniczego, z zawodu inżynier chemik. Studiując we Francji, w Sorbonie pracował pod kierunkiem prof. F.Joliot-Curie, działał we Francuskiej Partii Komunistycznej. Wydalony z Francji za działalność polityczną wrócił do kraju, gdzie poświęcił się wyłącznie pracy partyjnej, pełnił funkcje sekretarza okręgowych komitetów KPP na Śląsku, w Łodzi, Warszawie. Kilkakrotnie aresztowany. Jeden z

organizatorów PPR. W listopadzie 1942 r. po śmierci M. Nowotki został powołany na sekretarza generalnego partii. Był współautorem deklaracji programowej PPR "O co walczymy?". Aresztowany przez Gestapo i rozstrzelany na Pawiaku.

FLATT OSKAR /1822-72/ - dziennikarz. Gimnazjum ukończył w Piotrkowie. Był urzędnikiem rządu gubernialnego w W-wie, następnie dyrektorem kancelarii kolei żelaznej libawskiej. Od 1849 r. przez wiele lat był pracownikiem a następnie współredaktorem wychodzącej w W-wie "Gazety Codziennej", gdzie zamieszczał m.in. korepondencje z terenu podpisywane jako F. Zapalony krajoznawca, wielbiciel swojszczyzny, a zarazem zwolennik postępu w technice i nauce. Pozostawał pod wpływem literatury okresu romantycznego, zwracającej się ku badaniom pieśni i zwyczajów ludu. Interesowały go współczesne zwyczaje /Jarmark w Łowiczu w "Gazecie Codziennej" 1855/ i przeszłość historyczna, stan ludności i rozwój przemysłu polskiego. W dodatku do "Gazety Codziennej" wychodzącym jako "Gazeta Rolnicza, Przemysłowa i Handlowa" drukował wydany następnie w odbitce "Opis Piotrkowa Trybunalskiego pod względem historycznym i statystycznym /1850 r./ oraz "Opis m. Łodzi pod względem historycznym, statystycznym i przemysłowym" /1853/ jako "swojską kartkę z dziejów przemysłu". W r. 1854 wydał "popularny podręcznik podróży malowniczej" opis przeszłości mijających okolic, przeplatany literackimi opowiadaniem i legendami pt. "Brzegi Wisły od W-wy do Ciechocinka".

FORNALSKA MALGORZATA /1902-44/ - pseud. Jasia, działaczka ruchu robotn. Podczas I wojny św. ewakuowana z rodziną do Rosji, gdzie należała do SDKPiL. W sierpniu 1920 r. działała w Tymczasowym Komitecie Rewolucyjnym Polski w Białymstoku. Od 1921 r. w KPP. Pracowała w Międzynarodówce Komunistycznej i Międzynarodówce Chłopskiej na terenie ZSRR na polecenie partii, a od 1934 r. w Polsce w Wydziale Rolnym KC KPP. W l. 1939-41 pracowała jako nauczycielka w Białymstoku. Należała do czołowych organizatorów i działaczy PPR. Była odpowiedzialna głównie za organizowanie drukarni konspiracyjnych oraz kierowała komórką przygotowującą fałszywe dowody osobiste i dokumenty. Działała w redakcji "Trybuny Wolności" - centralnego organu PPR. Aresztowana przez gestapo i rozstrzelana na Pawiaku.

FREDRO ALEKSANDER /1793-1876/ - wybitny komediopisarz polski. Od 1809 r. uczestniczył w kampaniach napoleońskich /pamiętnik "Trzy po trzy"/, w 1815 r. wrócił do kraju. Jego komedie oparte na tradycjach Moliера ośmieszały wady społeczeństwa takie jak: chciwość, skąpstwo, pieniactwo, cudzoziemszczyznę, ukazywały charakterystyczne typy szlachty. Z około 40 jego utworów najpopularniejsze to: "Śluby panięskie", "Pan Geldhab", "Pan Jowialski", "Zemsta", "Damy i huzary", "Mąż i żona", "Dożywcie".

FRYCZ-MODRZEWSKI ANDRZEJ /1503-72/ - wybitny pisarz polityczny, sekretarz królewski, wójt wólborski, autor znanego dzieła w pięciu księgach "O naprawie Rzeczypospolitej", zawierającego śmiały, daleko wyprzedzający współczesne stosunku program uzdrowienia Rzeczypospolitej.

FUCIK JULIUS /1903-43/ - czeski bohater narodowy, bojownik ruchu oporu, działacz rewolucyjny, redaktor gazety "Rude Pravo", publicysta i krytyk literacki, autor "Reportażu spod szubienicy". Zamordowany przez hitlerowców. W 1950 r. przyznano mu pośmiertnie Międzynarodową Nagrodę Pokoju.

G

GAGARIN JURIJ - /1934-1968/ - radziecki pilot-kosmonauta, podpułkownik, Bohater Związku Radzieckiego. 12 kwietnia 1961 r. na statku kosmicznym "Wostok I" z kosmodronu "Bajkonur" dokonał pierwszego w świecie lotu po orbicie okołoziemskiej /apogeum 327 km, perigeum 181 km/ lądując na wyznaczonym terenie w okolicy wsi Smiełowska w obwodzie seratowskim. Lot trwał 108 minut.

GALILEUSZ /Galilei Galiles/ - /1564-1642/ - włoski fizyk, astronom, filozof. Określił prawa ruchu wahadłowego, sposoby oznaczania ciężaru właściwego, teorię maszyn prostych oraz ogólne prawa ruchu. Skonstruował pierwszy termoskop. Dokonał szeregu odkryć astronomicznych przy pomocy zbudowanej przez siebie lunety m.in. księżyców Jowisza, plam na Słońcu. Jego "Discorsi" wydane w 1638 r. były podstawą nowożytnej mechaniki i zaczątkiem nauki o wytrzymałości materiałów. Jako gorący zwolennik i propagator poglądów Mikołaja Kopernika był prześladowany przez inkwizycję. Napisał "Dialog o dwu najważniejszych układach świata Ptolemeuszowym i Kopernikowskim".

GALCZYŃSKI KONSTANTY ILDEFONS /1905-53/ - poeta, satyryk, tłumacz Szekspira, autor słuchowisk radiowych. Związany był z grupą literacką "Kwadryga". W 1930 r. wydał poemat "Koniec świata". W l. 1931-33 pełnił funkcję referenta kulturalnego poselstwa polskiego w Berlinie. Współpracował z tygodnikami "Prosto z mostu" oraz "Szpilkami". Uczestniczył w kampanii wrześniowej, w l. 1939-45 przebywał w jenieckim hitlerowskim Stalagu XI A Altengrabow. Pisał dla "Przekroju". Autor m.in. "Zaczarowanej dorożki", "Niobe", "Wita Stwosza", "Prób teatralnych", "Wierszy dla dzieci", "Dytyrambu na cześć pokoju", "Listów z fijołkiem", "Siódmego nieba". Piękne są liryki Gałczyńskiego poświęcone żonie Natalii i ukochanej przez niego leśniczówce "Pranie" nad jeziorem Nidzkim.

GANDHI MOHANDAS KARAMCZAND /1869-1948/ - zwany Mahatmą /"wielkim duchem"/ - duchowy i polityczny przywódca Hindusów w walce o sprawiedliwość społeczną, niezawisłość, zgodne współzycie obywateli różnych wyznań. Walczył w Afryce Płd. o prawo emigracji hinduskiej w l. 1893-194. Od 1919 r. występuje przeciwko angielskim kolonizatorom, uważając ustalone przez nich prawo za niesprawiedliwe. Za swą działalność na rzecz narodu hinduskiego był kilkakrotnie więziony przez Anglików. Zamordowany przez przeciwników politycznych.

GERSON WOJCIECH /1831-1901/ - malarz. Przez 40 lat zajmował się pracą pedagogiczną, rozwijając indywidualne talenty wielu uczniów jak: J. Chełmoński, L. Wyczółkowski, W. Podkowiński, J. Pankiewicz, z którymi odbywał wędrowki po kraju i zalecał im studiowanie natury, Uczył w prywatnej pracowni, w Instytucie Głuchoniemych i jako profesor w Klasie Rysunkowej. Był inicjatorem powstałej w Warszawie Wystawy Krajowej Sztuk Pięknych /stałej/ w 1858 r. i Towarzystwa Zachęty do Sztuk Pięknych w 1859 r. Pisał artykuły o sztuce i recenzje z wystaw do czasopism warszawskich. Interesował się archeologią, historią i konserwacją zabytków oraz architekturą i inscenizacją teatralną. Malował obrazy historyczne, religijne, sceny rodzajowe, portrety, pejzaże oraz alegoryczne malowidła ściennie. Zajmował się również litografią i ilustratorstwem. Najbardziej cenił malarstwo historyczne, widząc w nim wielką rolę wychowawczą.

GIBALSKI EDWARD /1886-1915/ - bojownik PPS, oficer legionów. W PPS od 1904 r. znany pod pseudonimami "Mały" i "Franek". Przewodził szereg akcji m.in. w 1906 r. napad na pocztę wiozącą

pieniądze do Łowicza, gdzie zdobyto w walce 30 tysięcy rubli. Był jednym z najwybitniejszych bojowników Lubelszczyzny, potem okręgu kieleckiego /akcja na pocztę w Rejowcu, na pociąg pod Tumlinem pod Kielcami, na ambulans w Ostrowcu - każda z tych akcji przynosiła partii pokaźne sumy pieniędzy/. W czasie wojny zgłosił się do legionów - służbę wojskową odbywał w pułku ułanów Beliny, w którym przebył kampanię 1914 i 1915 r. Jesienią 1915 r. walczył na Wołyniu.

GŁOWACKI WOJCIECH - Bartosz /1758-94/ - chłop, bohater insurekcji kościuszkowskiej. 4 kwietnia 1794 r. brał udział w sławnym ataku kosynierów na baterię rosyjską w bitwie pod Racławicami, 8 kwietnia został uroczystie awansowany przez T. Kościuszkę na chorążego grenadierów krakowskich, przybrał nazwisko panięńskie matki - Głowacki, został zwolniony z poddaństwa i otrzymał w dziedziczne posiadanie zamieszkiwaną zagrodę we wsi Rzędowice k. Krakowa. Ciężko ranny 6 czerwca pod Szczekocinami, ewakuowany do Kielc zmarł. Był symbolem chłopca, bojownika walczącego o niepodległość Polski.

GOGOL MIKOŁAJ /1805-52/ - pisarz rosyjski. Posiadał rozległą wiedzę z zakresu historii, literatury i sztuki. Uważany był za twórcę rosyjskiego realizmu krytycznego. Świetny satyryk. Autor komedii "Rewizor", powieści "Martwe dusze", opowieści petersburskich "Pamiętnik szaleńca", "Newski prospekt", "Portret", "Szynele". Dzieła jego tłumaczono na wiele języków. Niektóre jego opowiadania inspirowały kompozytorów jak: Rimski-Korsakow, P. Czajkowski. W swoich utworach przedstawiał zarówno fantastykę ukraińskich baśni ludowych, guseł i wierszy, spoetyzował tradycje Kozaczyzny oraz ukazywał postępujący rozkład ziemiaństwa, chciwość i bezduszność, służalczość czynowników rosyjskich i carskiej biurokracji.

GOJAWICZYŃSKA POLA /1896-1963/ - powieściopisarka, nowelistka. Od 1932 r. stała współpracownicą "Gazety Polskiej". W czasie okupacji więziona na Pawiaku. Dwukrotna laureatka nagrody literackiej miasta Warszawy. Jej twórczość charakteryzuje się dobrą znajomością środowisk proletariacko-drobnomieszczańskich, wnikliwością charakterystyki psychologicznej, umiejętnością realistycznego a zarazem nacechowanego liryzmem ukazywania życia codziennego. Najbardziej znane utwory to: "Dziewczęta z Nowolipek", "Ziemia Elżbiety", "Rajska jabłoń", zbiory nowel: "Dwoje ludzi",

"Miłość Gertrudy", "Powszedni dzień", wspomnienia więzienne "Krata", książka o Warszawie "Stolica".

GORKI MAKSYM /1868-1936/ - pisarz rosyjski, inicjator literatury realizmu socjalistycznego. Debiutował jako pracownik kolei opowiadaniem "Makar Czudra" w 1892 r., które rozpoczyna jego działalność literacką i publicystyczną. Działał w robotniczych organizacjach konspiracyjnych. Brał udział w walkach 1905 r., napisał proklamację wzywającą do obalenia caratu. Po Rewolucji Październikowej prowadził szeroką działalność społeczną. Brał udział w życiu literackim i kulturalnym, otaczał troskliwą opieką młode talenty, z jego inicjatywy powstały liczne czasopisma i serie wydawnicze. Autor m.in. "Fomy Gordijewa", "Troje", "Mieszczan", "Nadnie", "Człowieka", "Jegora Bułyczowa i innych", "Wassy Żelazkowej". Jego twórczość cechuje aktywny stosunek do życia, aktywny humanizm.

H

HARNAM SZYMON - CHARNAM SZAJA /1908-29/ - pseudonim "Szajek" - pracownik przem. pończoszniczego, działacz łódzkiego ruchu robotniczego. Brał udział w wiecach protestacyjnych bezrobotnych i w akcjach organizowanych przez KPP w obronie więźniów politycznych. Działał w czerwonej frakcji wśród pończoszników należących do Związku Zawodowego Robotników i Robotnic Przem. Włókienniczego w Polsce. Kolportował prasę komunistyczną, malował hasła oraz wykonywał inne prace techniczno-propagandowe, związane m.in. z akcją wyborczą do Rady Miejskiej w Łodzi. Zatrzymywany kilkakrotnie przez policję. Był jednym z organizatorów masowej kampanii przeprowadzonej przez KPP w związku z unieważnieniem ponad 42 tys. głosów oddanych w wyborach do Rady Miejskiej, 9 X 1927 r. na komunistyczną listę Bloku Jedności Robotniczej. Był współorganizatorem i wiceprzewodniczącym sekcji młodzieżowej Zw. Zaw. Robotników i Robotnic Przem. Włók. i Pokrewnych Zawodów w Łodzi. Szczególnie dużą rolę odegrał w czasie strajku pończoszników i prac. przem. trykotarskiego w październiku 1929 r. Często przemawiał na krótkich wiecach przed fabrykami łódzkimi. Zginął, śmiertelnie postrzelony przez agenta policji, w czasie przemówienia na masówce przed fabryką Biedermanna. Przez wiele lat nazwisko jego mylnie pisano przez samo "H".

HASEK JAROSŁAW /1883-1923/ - czeski pisarz, humorysta. Światowy rozgłos zyskał powieścią "Przygody dobrego wojaka Szwejka", w której ukazał satyryczny obraz monarchii austro-węgierskiej w okresie I wojny światowej, jej wojskową biurokrację i militarizm. Zarówno w "Przygodach Szwejka" jak i licznych humoreskach okazał się świetnym obserwatorem.

HIBNER WŁADYSŁAW /1893-1925/ - działacz ruchu robotniczego. Urodził się w Łodzi. Od 1912 r. w PPS-Lewicy, od 1918 r. w KPP. Był jednym z czołowych organizatorów Łódzkiej Rady Delegatów Robotniczych. Współorganizator Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom w 1922 r. w ZSRR. Po powrocie do kraju uczestniczył w nieudanym zamachu na prokuratora J. Cechnowskiego, za co skazany na karę śmierci i rozstrzelany na stokach Cytadeli Warszawskiej.

HOFFMANOWA ANTONINA /1842-97/ - wybitna aktorka teatrów krakowskich. Zastąpiła dawny styl gry aktorskiej prostymi środkami wyrazu. Nie uznawała idealizowania odtwarzanych postaci, za najważniejsze uważała pełne zrozumienie psychiki człowieka. Była inicjatorką wprowadzenia na scenę dramatów J. Słowackiego. Do jej najwybitniejszych ról należą: Fedra /J. Racina/, Katarzyna /"Poskromienie złośnicy" W. Szekspira/, Kamila /"Nie igra się z miłością" A. Musseta/, Beatrix Cenci i Balladyna J. Słowackiego, Klara w "Ślubach panińskich" Fredry i in.

HUTOR CZESŁAW /1920-43/ - ps. "Czesiek" - łódzki działacz ruchu robotniczego. Do 1934 r. wraz z rodzicami - działaczami komunistycznymi przebywał we Francji, gdzie już jako mały chłopiec wciągnięty został do działalności rodziców: pomagał matce w kolportowaniu polskich gazet. Był zdolny, uczył się b. dobrze, interesował się malarstwem i rzeźbą. Po powrocie do Łodzi musiał podjąć pracę w fabryce włókienniczej Allarta i Rousseau. Skończył wieczorowy kurs elektrotechniczny. Rozpoczął działalność rewolucyjną, zajmował się m.in. tajnym nauczaniem dzieci polskich pozabawionych szkoły i możliwości uczenia się języka polskiego. Podczas okupacji zajmował się pracą redaktorską, propagandową, kolportażową. Z chwilą powstania PPR wstąpił do niej, kontynuując pracę przy wydawaniu prasy codziennej. Kierował pracą organizacji młodzieżowej "Promieniści". Brał m.in. udział w akcji zabrania powielacza o elektrycznym napędzie z niemieckiego biura

"Luftschutzu" oraz zdobyciu ciepłej bielizny, odzieży i swetrów z fabryki swetrów przy ul. Sanockiej 10.
Zamordowany przez gestapowców 15 XI 1943 r.

J

JACHOWICZ STANISŁAW /1796-1857/ - pedagog, poeta, zaliczany do pionierów literatury dziecięcej w Polsce. Jako nauczyciel warszawski zajmował się działalnością filantropijną - od 1832 r. był członkiem Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności, był współredaktorem "Dziennika dla dzieci". Autor bajek i powiastek dydaktycznych dla dzieci - "Bajki i powiastki", "Sto nowych powiastek", "Pan kotek był chory"; prac o tematyce wychowawczej: "Nauka o zabawie", "Rozmowy mamy z Józją", "Rozrywki dla młodzieży rzemieślniczej", śpiewników z melodiami Chopina i Moniuszki; kalendarzy dla dzieci itp. Napisał również pracę poświęconą gramatyce "Pomysły do poznania zasad języka polskiego" i "Elementarz".

JANOSIK JERZY z Tarchowej - żył w II-giej poł. XVII w., zginął prawdopodobnie w 1713 r. na Liptowie - zbójnik tatrzański, działający na Słowaczyźnie i w Tatrach. Bohater wielu podań i pieśni góralskich oraz utworów literackich.

JARACZ STEFAN /1883-1945/ - wybitny aktor, twórca i współkierownik teatru "Ateneum" w latach 1930-39. Sławę zyskał dzięki rolom, w których pod niepozorną lub komiczną powierzchownością ukazywał dramatyczne namiętności, od 1912 r. grał również w filmach. Wielokrotnie występował w teatrach łódzkich, tworząc wybitne kreacje. Sam pisał, że pierwsze kroki stawiał na scenach Krakowa i Poznania, ale właściwą karierę artystyczną rozpoczął w Łodzi, gdzie występując w l. 1908-11 zdobył sobie ostrogi aktorskie w teatrze pod dyr. A. Zelwerowicza. Potem często powracał na występy do Łodzi, ostatni raz w r. 1937. Miasto to było mu szczególnie bliskie, darzył je wyjątkowym sentymentem, był tutaj artystą zawsze uwielbianym i za życia już legendarnym. Trudno byłoby wymienić najlepsze role Jaracza, ponieważ każda w jego wykonaniu była arcydziełem, niezapomnianym przez widzów.

JASZUNSKI SALOMON /1902-38/ - pseud. "Justyn", "W. Bacewicz", "K. Odnova", "J. Rada" - urodzony w Łodzi - działacz ruchu robotniczego, publicysta, językoznawca. Od 1919 r. związany z komunistycznym ruchem młodzieżowym, od 1925 r. w KPP. Był redaktorem

nielegalnego "Czerwonego Sztandaru" - centralnego organu KPP, współpracował też z pismem "Rundschau" - organem Międzynarodówki Komunistycznej. Podczas wojny domowej w Hiszpanii był zastępcą komisarza politycznego w Brygadzie im. J. Dąbrowskiego, poległ w czasie walk nad Ebro. Był autorem kilku interesujących prac językoznawczych. W l. 1926-33 ogłaszał w "Języku polskim" i "Pracach filozoficznych" artykuły poświęcone zagadnieniom współczesnej polszczyzny. Był też autorem kilku artykułów z zakresu krytyki literackiej.

JONSCHER KAROL /1889-1955/ - wybitny lekarz pediatra, prof. Uniwersytetu Poznańskiego. Urodził się w Łodzi, tutaj ukończył gimnazjum. Studiował w Jenie, Monachium i Wrocławiu. Zorganizował pierwszą w Poznaniu Klinikę Chorób Dziecięcych. W 1940 r. był więźniem Dachau, po zwolnieniu z obozu mieszkał w Łodzi, Warszawie, Zakopanem. Po wyzwoleniu wrócił do Poznania, gdzie odbudował Klinikę Pediatryczną. Był prezesem Polskiego Tow. Pediatrycznego, członkiem wielu towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych, redaktorem nacz. "Nowin lekarskich", członkiem wielu komitetów redakcyjnych czasopism naukowych. Był autorem ok. 80 prac naukowych, artykułów, recenzji, podręczników. Wybitny znawca gruźlicy wieku dziecięcego, choroby Heinego - Medina, duru brzuszno u dzieci i in. W okresie międzywojennym na terenie Wielkopolski założył 48 stacji opieki nad matką i dzieckiem. W jego klinice zapoczątkowano w 1926 r. szeroką profilaktykę przeciwgruźliczą.

JOSELEWICZ BEREK /1764-1809/ - pułkownik wojsk polskich, kupiec żydowski. W 1794 r. w czasie powstania kościuszkowskiego zorganizował lekkokomny pułk żydowski, którym dowodził jako pułkownik. Po upadku powstania wyjechał do Galicji, a w 1798 do Włoch, gdzie wstąpił do Legionów Dąbrowskiego i jako oficer brał udział w walkach legii włoskiej i naddunajskiej. Walczył m.in. pod Austerlitz. W 1807 r. służąc w armii Księstwa Warszawskiego dosłużył się dowództwa szwadronu 5 pułku strzelców konnych, zginął w potyczce z Austriakami pod Kockiem.

JUDYM TOMASZ - lekarz, główny bohater powieści Stefana Żeromskiego pt. "Ludzie bezdomni", społecznik.

K

KADŁUBEK WINCENTY - /ok. 1150-1223/ - kronikarz. Po studiach w Paryżu był kapelanem nadwornym i kancelistą na dworze Kazimierza Sprawiedliwego, a od 1207 biskupem krakowskim. Zwolennik programu

reformy kościelnej, brał udział w IV soborze laterańskim, w 1218 r. zrzekł się godności biskupiej i wstąpił do klasztoru Cystersów w Jędrzejowie. Beatyfikowany 14 X 1764 r. Łacińska kronika jego składa się z 4 ksiąg, obejmujących dzieje Polski do 1202 roku. Pisana "kwiecistym" stylem, pełnym retoryki, przesycona jest głęboką religijnością i patriotyzmem, zawiera też liczne legendy oraz opowiadania o rzekomych zwycięstwach Polaków nad wielkimi wodzami starożytnymi. Pełna dydaktyki, używana była od XV w. jako podręcznik. Przedstawia podstawowe pojęcia ówczesnej wiedzy prawnej, literackiej i przyrodniczej, stanowi podstawowe źródło poznania dziejów politycznych i kulturalnych XII w. Wywarła również wielki wpływ na historiografię polską aż po okres Oświecenia.

KARŁOWICZ MIECZYŚLAW /1876-1909/ - kompozytor, taternik. Podczas pobytu od 1901 r. w Warszawie był działaczem Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego. W 1907 r. przeniósł się do Zakopanego. Początkowo komponował pieśni, następnie stał się pierwszym wielkim symfoniczkiem polskim. Melodyka jego utworów przepojona jest oryginalnym, słowiańskim liryzmem oraz smutkiem, melancholią. Na twórczość Karłowicza składa się ponad 20 pieśni solowych /m.in. "Mów do mnie jeszcze", "Pamiętam ciche, jasne, złote dni"/, koncert skrzypcowy, utwory orkiestrowe, poematy symfoniczne - m.in. "Rapsodia litewska", "Stanisław i Anna Oświecimowie". Wynikiem jego studiów chopinologicznych była praca "Nie wydane dotychczas pamiętniki o Chopinie". Był wybitnym taternikiem i jednym z pierwszych polskich narciarzy oraz fotografów - krajoznawców. Zbiór jego felietonów na tematy tatrzańskie i taternickie wydano pośmiertnie pt. "Mieczysław Karłowicz w Tatrach".

KASPRZAK MARCIN /1860-1905/ - drukarz, działacz ruchu robotniczego, współtwórca "Drugiego Proletariatu", członek SDKPiL. Od 1881 r. działał w poznańskim ruchu socjalist., zajmował się przemysłem literatury socjalist. do Królestwa. Prowadził agitację wśród robotników, tworzył koła socjalist. Twórca Warszawskiego Komitetu Robotników, główny organizator pierwszego w Polsce obchodu pierwszomajowego w 180 r. w Warszawie. W obronie interesów robotników występował na wiecach i zebraniach, pisał odezwy, ulotki, artykuły. W 1902 r. został redaktorem "Gazety Ludowej" - pierwszego pisma socjalist. w jęz. polskim w Poznaniu. W 1904 r. na polecenie SDKPiL zorganizował tajną drukarnię w Warszawie. Zdekonspirowany w niej przez Policję carską walczył z bronią w rękę. Ujęty i skazany przez sąd wojenny, zginął 7 IX 1905 r. na stokach Cytadeli Warszawskiej.

KAUFMAN MIECZYSLAW /1864-1916/ - lekarz-ginekolog, działacz społeczny. Od 1892 r. mieszkał w Łodzi, gdzie do śmierci praktykował jako ginekolog. Pracował w szpitalu Poznańskich, a potem we własnej lecznicy. Ogłosił 22 prac z zakresu ginekologii, etyki lekarskiej i biologii. Interesował się kwestią szerzenia oświaty dla dorosłych i zwalczania analfabetyzmu. Był głównym organizatorem Towarzystwa Krzewienia Oświaty, założonego w Łodzi w 1906 r. i do śmierci pozostawał jego prezesem, szczególnie troszcząc się o Bibliotekę Centralną tego towarzystwa. Jego staraniem powstało w Łodzi Muzeum Nauki i Sztuki w 1912 r. W 1915 r. założył stowarzyszenie "Lokator", które miało bronić robotników przed eksmisją z mieszkań. Należał do wielu związków i towarzystw społecznych. Był utalentowanym mówcą i publicystą. Założył Stowarzyszenie Wolnomyślicieli na terenie Łodzi.

KILIŃSKI JAN /1760-1819/ - szewc, uczestnik powstania kościuszkowskiego, radny m. Warszawy, pułkownik, pamiętnikarz. Ok. 1788 r. uzyskał papiery mistrzowskie i prowadził warsztat szewski. Mieszczanie wybrali go radnym m. Warszawy w 1792 r. W czasie insurekcji kościuszkowskiej przewodził ludowi, mianowany pułkownikiem milicji Księstwa Mazowieckiego. Za spiskową działalność dwukrotnie więziony w Rosji. W 1798 r. wrócił do Warszawy, gdzie dalej prowadził swój warsztat. Do końca życia działał w ruchu spiskowym. W okresie Księstwa Warszawskiego był radnym miejskim. Napisał "Pamiętnik", który wydany został w 1830 r. i 1899 r.

KNIAZIEWICZ KAROL /1762-1842/ - generał. Brał udział w kampanii 1792 r. za co otrzymał stopień majora, uczestnik bitew pod Zielcami i Dubienką. Podczas powstania 1794 r. mianowany generałem, powołany przez gen. J. Zajączka na szefa sztabu, walczył w obronie Warszawy, dowodził lewym skrzydłem w bitwie pod Maciejowicami, W 1797 r. objął we Włoszech dowództwo I legionu, następnie stał na czele Legii Naddunajskiej. Zrażony do polityki Napoleona w 1801 r. podał się do dymisji. W 1812 wstąpił do wojska Księstwa Warszawskiego, walczył pod Smoleńskiem, nad Berezyną. Członek Komitetu Wojskowego. W okresie powstania 1830/31 r. był reprezentantem Rządu Narodowego w Paryżu.

KNIEWSKI WŁADYSŁAW /1902-25/ - robotnik, działacz ruchu robotn. Od 1922 r. członek KZMP. W l. 1923-25 więziony za działalność rewolucyjną. 17 VII 1925 uczestniczył w nieudanym zamachu na prokuratora J. Cechnowskiego, ujęty przez policję, postawiony wraz z W. Hibnerem i H. Rutkowskim przed sądem doraźnym i skazany na karę śmierci. Rozstrzelany na stokach Cytadeli Warszawskiej.

KOCHANOWSKI JAN /1530-84/ - wybitny poeta polski renesansu. Studiował w Krakowie, Królewcu, Padwie. Początkowo związany z dworami J. Firleja i F. Padniewskiego, następnie był jednym z sekretarzy i dworzaninem Zygmunta Augusta. Lata te należały do najbardziej wszechstronnego okresu jego twórczości poetyckiej. Od ok. 1571 r. osiadł w Czarnolesie. Po śmierci Zygmunta Augusta brał udział w dyskusjach elekcyjnych, uczestniczył w uroczystym wjeździe Henryka Walezego do Krakowa i jego koronacji. Cały czas poeta interesował się zagadnieniami ideowo-politycznymi. Twórczość jego zdobyła natchmiast powszechne uznanie. Dowiódł on, że w jęz. polskim można wypowiedzieć to wszystko, co dochodziło do głosu w wytwornej poezji łacińskiej. Uczucia miłosne i rodzinne, przyjaźń, problem obywateli społecznych i patriotycznych, przeżycia natury filozoficznej i religijnej otrzymały w jego liryce wyraz artystycznie jedyny i niepowtarzalny. Był wybitnym Polakiem - humanistą, po mistrzowsku władającym słowem. Autor m.in. pierwszej w Polsce tragedii renesansowej "Odprawa posłów greckich", "Fraszek", "Trenów".

KOCZASKI LEON /1913-43/ - pseud. "Bólek", działacz łódzkiego ruchu robotniczego. Od 1934 r. był aktywnym działaczem KPP, za co był przez 4 lata więziony. Podczas II wojny św. działał w tzw. "grupie retkińskiej" - lewicowej organizacji sabotażowej, która w końcu 1941 r. przekształciła się w organizację konspiracyjną "Za Naszą i Waszą Wolność". Koczaski był jej aktywnym działaczem i redaktorem pisma o tej samej nazwie. Organizacja ta weszła w maju 1942 r. w skład PPR. Zatrzymany na początku 1943 r. przez gestapo ucieka do Poznania, gdzie podejmuje działalność pod nazwiskiem Stanisław Janowski, a kiedy i tam jest "spalony" KC PPR kieruje go na teren Kielecczyzny, gdzie pełni funkcję sekretarza Kieleckiego Komitetu Obwodowego PPR. Działa na rzecz porozumienia i wspólnej walki oddziałów GL i BCh przeciwko hitlerowcom. Ciężko ranny w zasadzce zorganizowanej przez NSZ umiera 2 XII 1943 r. Pośmiertnie awansowany do stopnia podpułkownika.

KOLIŃSKI JÓZEF /1852-1933/ ps. "Kajota" - doktor medycyny, okulista, lekarz społecznik. Po otrzymaniu dyplomu lekarskiego przydzielony został w 1880 r. jako lekarz do 37 Jekaterynburbskiego pułku piechoty, który stacjonował w Łodzi. Wyróżnił się jako lekarz społecznik. W 1886 r. był współzałożycielem i pierwszym, a zarazem dożywotnim sekretarzem Łódzkiego Towarzystwa Lekarskiego, współorganizatorem pierwszej tajnej spółdzielni lekarskiej w Łodzi w 1891r., inicjatorem bezpłatnego ambulatorium przy Łódzkim Chrześcijańskim Tow. Dobroczyńności - 1894, współorganizatorem Pogotowia Ratunkowego - 1899. Zorganizował oddziały oczne w łódzkich szpitalach:

im. Poznańskich, Czerwonego Krzyża, Anny Marii, św. Aleksandra i św. Józefa. Pisał artykuły z zakresu higieny i literatury do "Dziennika Łódzkiego" pod ps. "Kajota" oraz prace ściśle lekarskie dotyczące patologii i terapii oka do łódzkiego "Czasopisma lekarskiego". Od 1905 r. brał udział w akcji na rzecz nauczania w szkołach w języku polskim, urządzał we własnym mieszkaniu tajne zebrania rodziców, przechowywał i rozdawał ulotki o treści patriotycznej. W końcu 1906 r. został wiceprezesem Towarzystwa "Uczelnia", które założyło i utrzymywało pierwsze gimnazjum polskie w Łodzi. Pozostawił około 25 prac lekarskich.

KOLLATAJ HUGON /1750-1812/ - pisarz, polityk, filozof i reformator szkół. Przyczynił się do reformy, która odrodziła Uniwersytet Jagielloński i związała go z potrzebami kraju i Myślą światową. Opracował plan rozbudowy szkół w całym kraju, który stał się podstawą ustaw Komisji Edukacji Narodowej ogłoszonych w 1783 r. Zorganizował seminarium nauczycielskie. Współautor "Konstytucji 3 Maja". Zredagował memoriał miast, złożony królowi podczas "czarnej procesji". Duże zasługi położył w przygotowywaniu i kierownictwie insurekcji 1794 r., współautor uniwersału połanieckiego. Przyczynił się do rozwoju polskiej etnografii.

Pozostał Jasiem...

Jan BOCZKOWSKI
1923-1984

Zawsze ruchliwy, zawsze chętny do pomocy innym. Takim pozostał w naszej pamięci - Jan BOCZKOWSKI - człowiek skromnej postury ale wielkiego serca. I właśnie to serce nie wytrzymało długotrwałej choroby. Odszedł od nas na zawsze - na swą ostatnią wędrówkę - dnia 1 lipca 1984 r.

Do końca aktywny i planujący nowe wyprawy turystyczne. Jeszcze dwa dni przed śmiercią telefonował aby podać wycieczki piesze do kwartalnika.

Zasłużony, niestrudzony społecznik - Jan BOCZKOWSKI był głównym inicjatorem reaktywowania w 1974 r. koła PTTK nr 36 przy ZWCh "Anilana". Dzięki niemu koło to powstało i dzięki niemu osiągało sukcesy.

Jako prezes tego koła kierował i organizował wiele imprez turystycznych dla załogi zakładu. Na zawsze pozostanie w pamięci

uczestników spływów kajakowych - Wartą, Pilicą, Prosną czy pieszych wypraw w uroczę zakątki naszego kraju. Organizował niezapomniane wyprawy w Roztocze, do Zamościa - na odbudowę tego pięknego grodu. To też jedna z inicjatyw Jasia.

Jeszcze dziś pamiętam jak w 1980 r. w sierpniu czyściliśmy portale kamieniczek w rynku. Była to wielka przygoda z historią i kulturą naszego narodu.

Za kilkuletni udział w akcji "Zamość - wczoraj i dziś" otrzymał jako jeden z niewielu w Łodzi, Medal Budowniczego Zamościa. Był zawsze pełen humoru, mimo rozlicznych przygód, których miał co niemiara na trasach, zawsze zachowywał pogodę ducha.

Długotrwała choroba oskrzelowa osłabiła go, nie pozwoliła uczestniczyć w wielu imprezach. Nie mógł i nie chciał się z tym pogodzić. Gdy tylko mógł wyrwał się na trasę choćby na krótki spacer, do Kolumny, Łagiewnik. Turystyka, włóczęga była jego pasją. Jeszcze tydzień przed tragicznym końcem byliśmy z Alicją u Jasia na imieninach. Częstośwał nas wspaniałymi truskawkami z własnej działki - wspominaliśmy wspólne wyprawy i już planowaliśmy nowe. Chciał bardzo żyć. Był dopiero pół roku na emeryturze. Kończył malowanie własnego mieszkania.

Los jest okrutny.

Nie doczekał Jasio X Indywidualnego Rajdu Pieszego. Nie powita w klubie przybyłych na zakończenie uczestników. Nie będzie "uścisku prezesa" w czasie wręczania nagród dla najlepszych. Po 10 latach prezesowania, już po przejściu na emeryturę, znów jednogłośnie wybraliśmy go prezesem na następną kadencję. Teraz nasuwa się refleksja, czy to nie był egoizm, wygodnictwo z naszej strony, przekonanie, że Jasio i tak wszystko zrobi, a Jasio robił.

Wciągał do pracy w kole coraz nowych, młodych ludzi, szukał następców, uczył ich turystyki i krajoznawstwa w pełnym znaczeniu tego słowa. Wycieczki z Jasiem cieszyły się nie słabnącym powodzeniem.

Był również Jan BOCZKOWSKI członkiem Komisji Kół Łódzkiego Oddziału i tu również dał się poznać jako doskonały kolega turysta, świetny organizator.

Nie ma Jasia - odszedł wędrować po tym lepszym świecie.

W naszej pamięci pozostanie Jasiem...

A.B.

Biuletyn PTTK w Łodzi "WĘDROWNIK"

Spis treści nr IV /292/ 84

1. P o m n i k i i r z e ż b y Ł o d z i
2. Zbigniew Parafianowicz - Moja turystyczna droga do "Tras Miesiąca"...
3. Zbigniew Parafianowicz - Z Zaosia przez Lubochnię do Tomaszowa Maz.
4. Anna Pilarska - Nazwy łódzkich ulic
5. Anna Pilarska - Słownik patronów łódzkich ulic - cz. II
6. O d e s z l i o d n a s - Jan BOCZKOWSKI

- o - o - o - o - o - o - o -

BIULETYN PTTK "WĘDROWNIK" jest wspólnym organem Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Łodzi, Oddziałów, Komisji, Klubów i Kół PTTK.

Wydaje Zarząd Wojewódzki PTTK w Łodzi.

Adres Redakcji: ul. Piotrkowska 102a 90-004 Łódź,
tel. 32-29-86

- o - o - o - o - o - o - o -

Redaguje Komitet w składzie: Bohdan Bazyliński

/Redaktor Graficzny/,

Adam Chyżewski, Jacek K. Ciesielski /Sekretarz Redakcji/,

Krzysztof J. Kurowski /Redaktor Naczelny/, Leonard Matuszewski,

Anna Pilarska i Stefan Zwierzyński /Redaktor Techniczny/.

- o - o - o - o - o - o - o -

Numer zamknięto dnia 16 października 1984 r.

„Macierzyństwo” — rzeźba Michała Gałkiewicza ustawiona w 1976 r. przy ul. Thalmanna (osiedle Retkinia)

fot. Bohdan Bazyliński